

Nye tider: Arbeidsinnvandringen

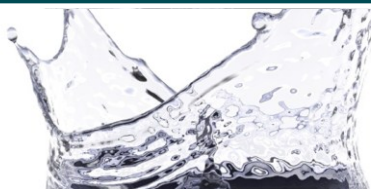

Finansdepartementets metode- og modellutvalg
Oslo, 13. november 2012

Harald Magnus Andreassen

Konsekvenser av et åpent arbeidsmarked for vurderinger av vekstevne,
ressursutnyttelse og stabilitet i norsk økonomi

Finansdepartementets metode- og modellutvalg
Oslo, 13. november 2012

Harald Magnus Andreassen

Folket som ble for lite

Hva tenkte du da næringslivets ledere for noen år siden sa
(og politikerne sier nå)

"Norge mangler arbeidskraft"

I "gamle" dager

- Befolkningen var en eksogen variabel
- Det var ganske små svingninger, ikke et viktig tema
- Yrkesdeltakelsen varierte med etterspørselen, men ganske kjent

Nye tider

Kombinasjonen av et større og åpnere EMU og store forskjeller i inntekter/arbeidsmuligheter

Før

- Bolkningen var en eksogen variabel
- Det var ganske små svingninger, ikke et viktig tema
- Yrkesdeltakelsen varierte med etterspørselen, men ganske kjent

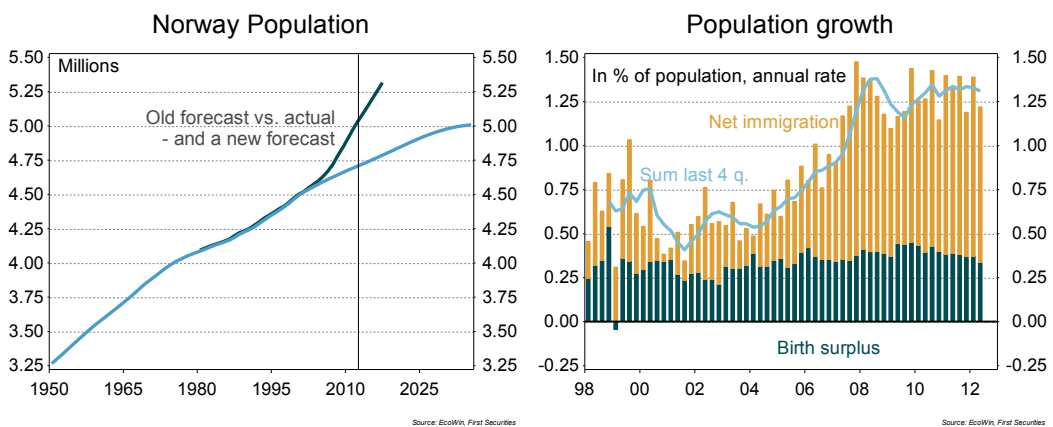
Nå

- Befolkningen i arbeidsfør alder (delvis) endogen
- Vi er midt oppe i "et befolkningssjokk"
 - Vel 300.000 innbyggere enn vi ventet i 2005, 6 - 7% ekstra..
 - I tillegg er mange er på midlertidige arbeidsoppdrag
 - ... Og vi vet ikke om vi har klart å telle alle heller, og det er neppe mulig
- Utrolig mange utfordringer
 - Også for de som skal bygge modeller ☺

It's cold up here, but still cool!

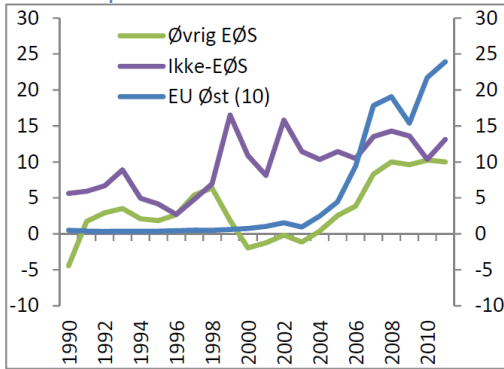
Population growth up to 1.3% from 0.6%

Hint: A membership worth some 3 x family income, for free

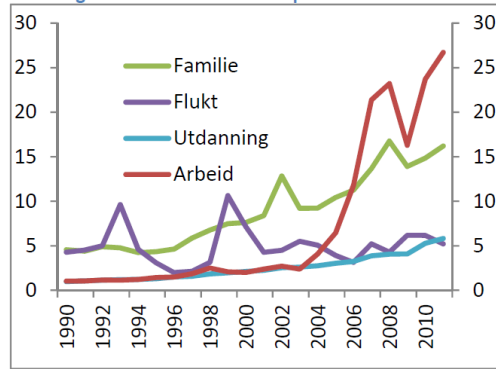
Vi vet hvor de bodde og hvorfor de kommer

Figur 1 Nettoinnvandring etter opprinnelsesland. Årstall. Antall tusen personer

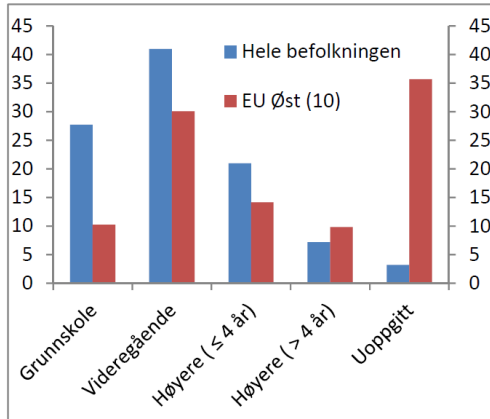
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2 Innvandring etter innvandringsgrunn. Ikke-nordiske statsborgere. Årstall. Antall tusen personer

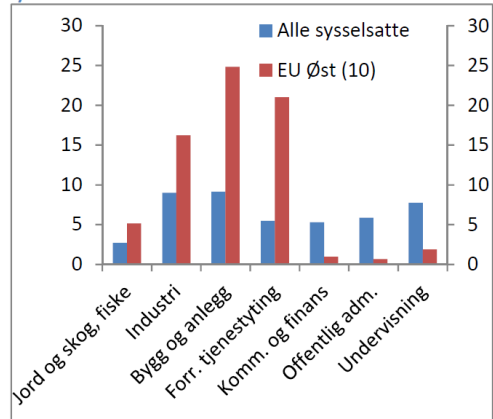
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5 Utdanningsnivå. Innvandrere fra østeuropeiske EU-land og hele befolkningen. I prosent av alle bosatte over 16 år. 2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6 Sysselsatte etter næring i prosent av samlet sysselsetting. Innvandrere fra østeuropeiske EU-land og alle sysselsatte. 4. kv. 2011

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Halvfilosofiske spørsmål, som ikke er helt irrelevante

Kan vi, bør vi prøve å påvirke N? For å kunne oppnå hva?

- **Maks Y, Y/N?**
 - Evt. hvilke deler av N skal inngå?
- **Maks SPU/N? Eller (NPV(Y)+SPU)/N**
 - Nå vannes nok SPU ut
- **Inntekts/velferdsforskjeller. Hvem tjener, hvem taper? Hvor lenge?**
 - Lønnsandeler: W/Y
 - Fordeling av W (utdannelse osv.)
- **Ville vurderingene være de samme om**
 - $N = f(Y)$ og $Y = f(r)$? (Altså at Ø. Olsen styrer folketallet)
- **..om $var(Y)$, U og $var(U)$ ble større enn før?**

Hvorfor må vi se på dette?

- **Samfunnsplanlegging**
 - Boliger, skole, samferdsel
- **Velferdsmodellen**
 - Offentlige, private ordninger - finansiering/utgifter
 - Ny alderspyramide (inntil de som kommer blir gamle..), yrkesdeltakelse for kvinner, folk i moden alder
 - Inntektsforskjeller
- **Nye vurderinger av hva som er "normalt" i økonomien. Hva skal stabiliseres?**
 - De gamle modellene våre virker ikke lenger (som før, uten ombygging)
 - Hva er mest relevant å stabilisere i den økonomiske politikken?
Prisvekst, nominelt BNP/(innbygger), N, U. Eller indirekte indikatorer (gjeld, aktivpriser)
- **Kan vi overhodet styre arbeidsinnvandringen?**
- **Hva skjer om innvandringen en dag reverseres?**

Samfunnsplanleggingen

Hva hvis $K = 3Y$

- **Anta: Det er ikke ledig realkapital**
 - Boliger (2 - 4 x lønnsinntekt i bygging, fordelt over noen år)
 - Kapitalbehov i bedriftene lavere enn snitt (i lavinntektsjobber, bygg og anlegg), men noe trengs
 - Flere veier, skoler, sykehus
 - o Oslo bygger 2 klasserom i uken, de neste fem – ti årene?
 - Investerer like mye som i kontorbygg i Oslo
- **Hvis befolkningen øker 1 pp raskere enn før.**
 - Investeringsraten (I/Y) må løftes 3 pp fra "normalt" nivå
 - o Sparing opp, eller mindre overskudd på driftsbalansen
 - Eller: 50.000 flere innbyggere krever ca 20.000 flere nye boliger pr. år (eller mindre, de bor ikke som oss...)
 - o Hvor lang tid bruker de nye som jobber for å bygge boligene "til seg selv"?
- **Markedet (og off. beslutningstakere) trenger – og får til slutt – klare signaler**
 - Boligpriser, trengsel, køer.
 - o Først i 2012: "Det skal byen ligge"
 - Og så tar det år å planlegge og å bygge.
 - ***Svinesyklar uomgjengelige?***

Nykommerne og oss

Empirien: Negativ for "vår" sysselsetting og lønn, men ikke særlig Men effektene er selvsagt ikke like for alle.

- Hagelund m.fl. "Effekter av arbeidsinnvandring" gir en god litteraturoversikt
- **Innfødtes lønninger:** -0,06 til -0,4 (elastisitet vs. 1% økt innvandrerandel), men svært avhengig av konkurranseflaten
- **Innfødtes sysselsettingsandel:** -0.02 til -0,6
- **Arbeidsledighet:** Elastisitet ca. 0,1, men avtar – og må være avhengig utgangsbalanse
- **Prisnivå:** Noe lavere, særlig på "innvandrertjeneste" (herunder byggebransjen: 0,1 (Bratsberg, Raaum))
- **Boligpriser:** Elastisitet 3 -10 (!) på kort sikt, avtar - men kanskje 1 på lang sikt
- **Produktivitet:** Avhenger av hvem som kommer, når. Lavinntektsinnvandring vil gi fall
- **Kapasitetsutnyttelse:** Produksjonen øker med økt N , men samtidig øker også etterspørselen (det de ikke sender hjem – netto er positiv (hvis noen gamle eller nye landsmenn ikke låner mer...))
- **Inflasjon:** Litt økt ledighet, litt lavere lønnsvekst og litt lavere kapasitetsutnyttning: **Lavere inflasjon**

N påvirker åpenbart produksjonspotensialet Y^*

Y^* blir mer endogen jo mer endogen N er
.. og mer volatil jo mer volatil N er

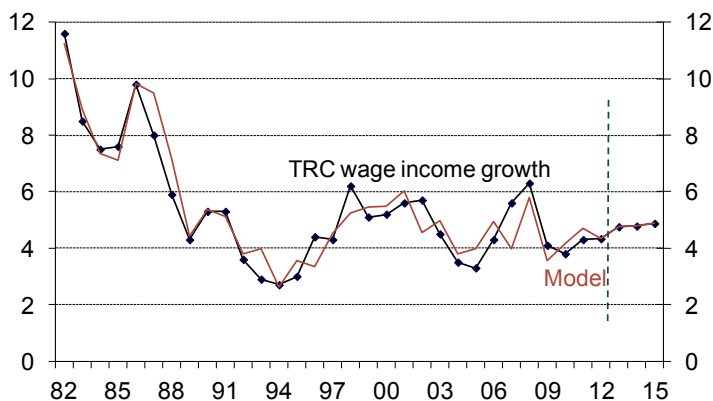
- **Modeller for å forklare arbeidsinnvandringen**
 - Tipper vi finner mesteparten i U_N/U_U , W_N/W_U ,
(kanskje også i Y_N/Y_U , men er like gjerne høna, som egget)
 - Kombinert med regime for flytting over landegrensene
 - o Pluss noe om "flyttelæring" (altså ikke stabile sammenhenger...)
- **Modeller for produktivitet**
 - De nye er ikke like produktive (jfr. lønnsnivå)
- **Løser flaskehals**
 - Arbeidsinnvandring til bransjer som etterspør (billig) arbeidskraft
 - Ikke NAV-innvandring
- I praksis: Vi bruker kjente fremskrivninger (som SSB), krydrer med tilleggsmodeller for innvandring?

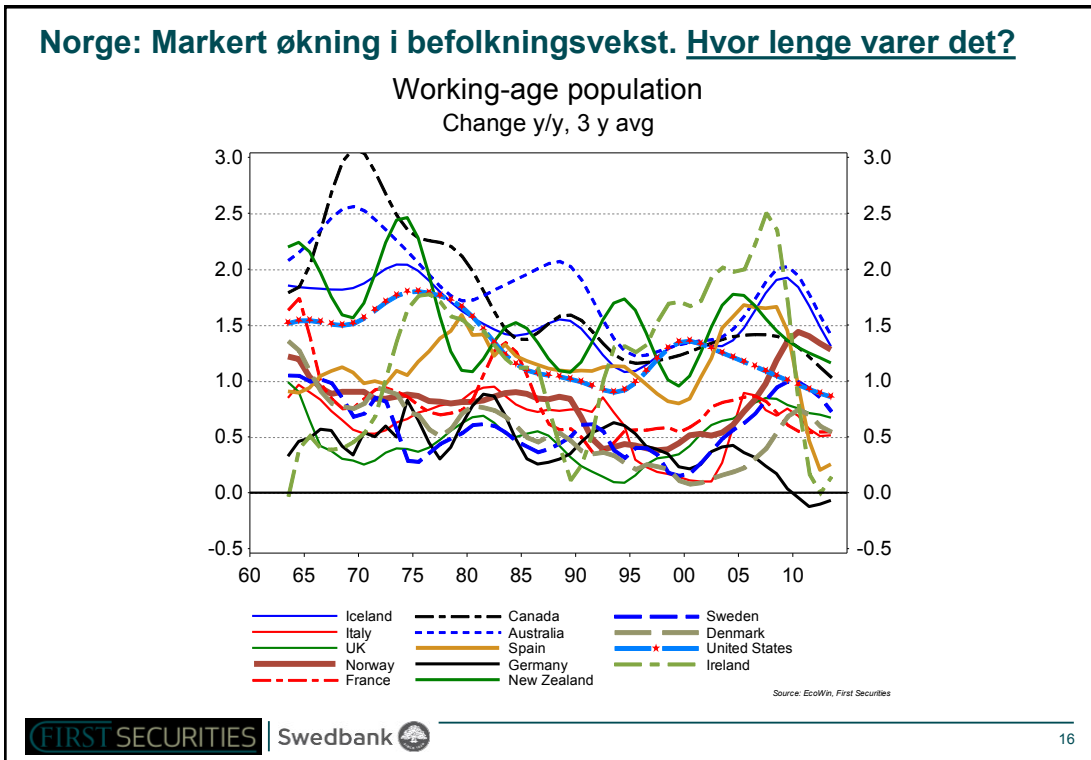
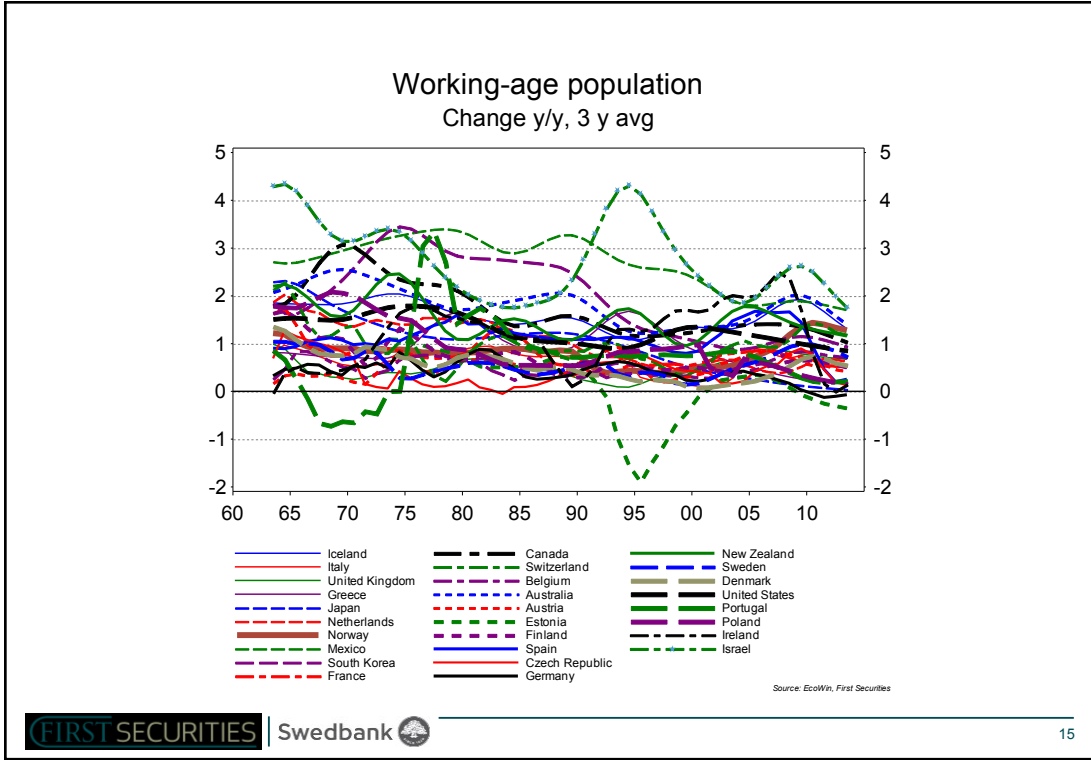
Vår lønnsmodell har ikke fanget opp noe skift, gitt ledigheten

Lønnsvekst drives som før av forventet prisvekst, produktivitet og lønnsvekst
Men: Lønnsmodellen er partiell (pris eksogen) og tar ledighet for gitt.

Wage income growth

Actual and model outcome

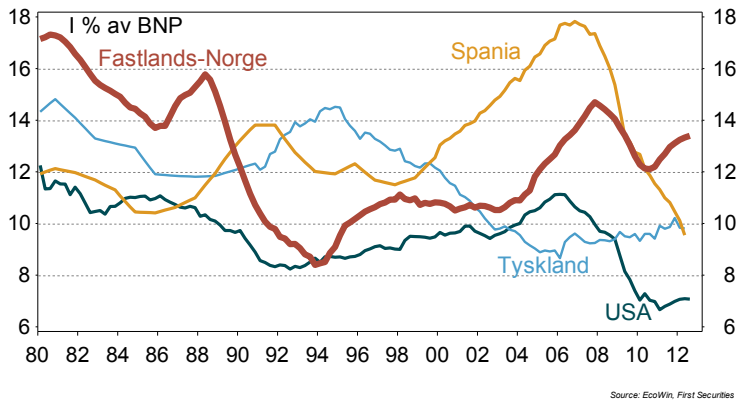

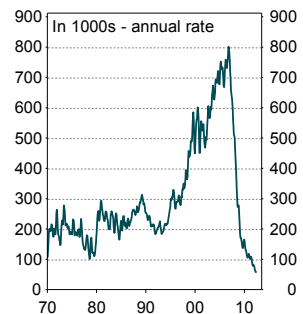
Byggesektoren destabiliserte Spania (og Irland)

(Vi bygger en god del i Norge også..)

Investeringer i bygg og anlegg

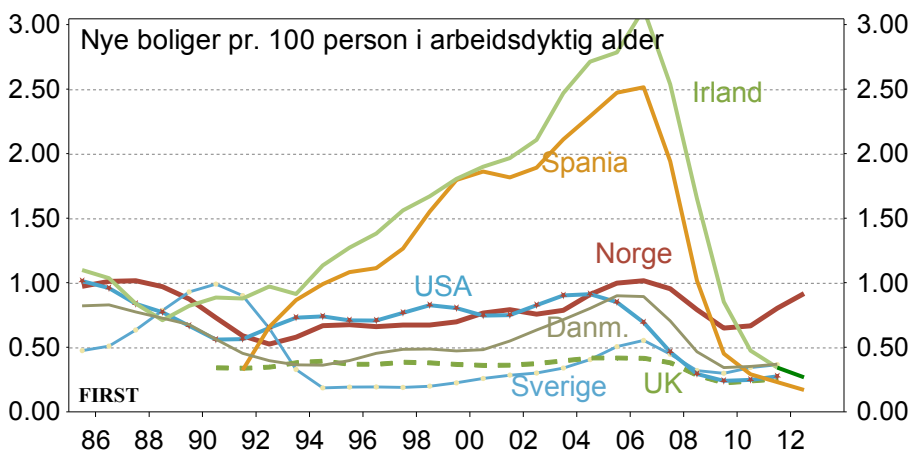

Spain Housing Starts

Noen ble helt destabilisert – og innvandringen bidro

Boligbyggingen

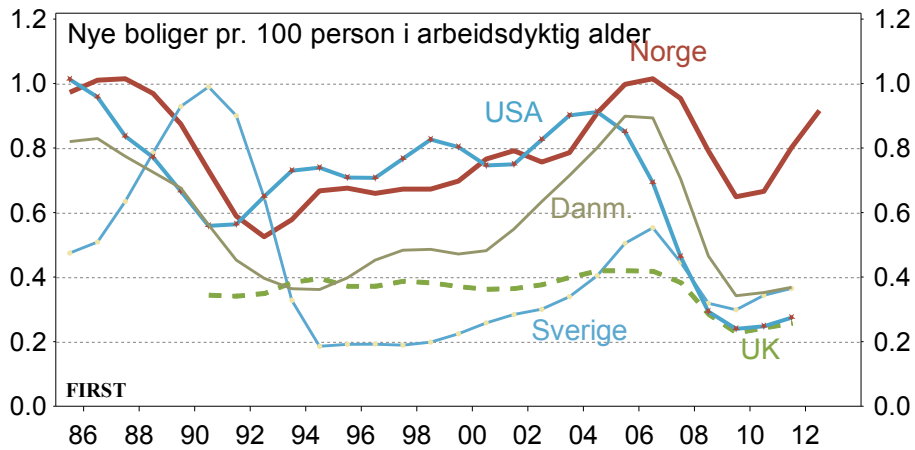

Source: EcoWin, First Securities

Vi har ikke bygget så mye, men vi bygger ganske mye!

Boligpriser og -bygging steg kraftig 2003 - 2006, før innvandringen startet for alvor!

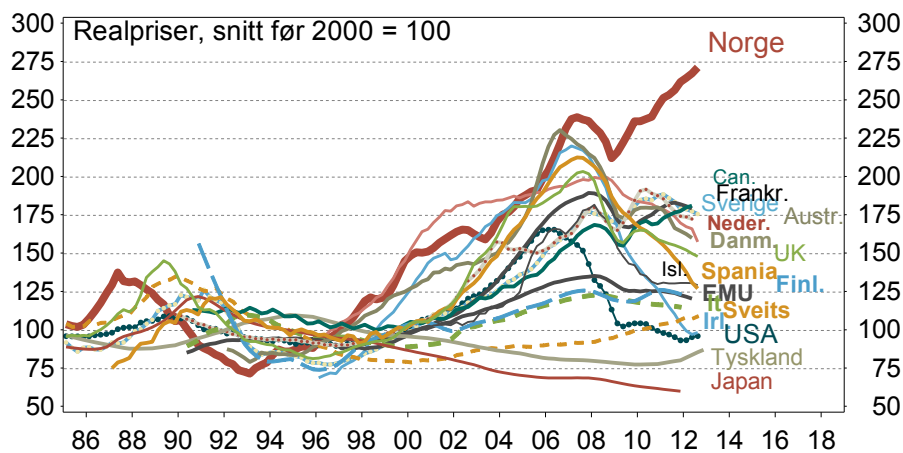
Boligbyggingen

And the 'winner' is?

Nedsiden er mindre. Der ute. Vi er ganske bekymret

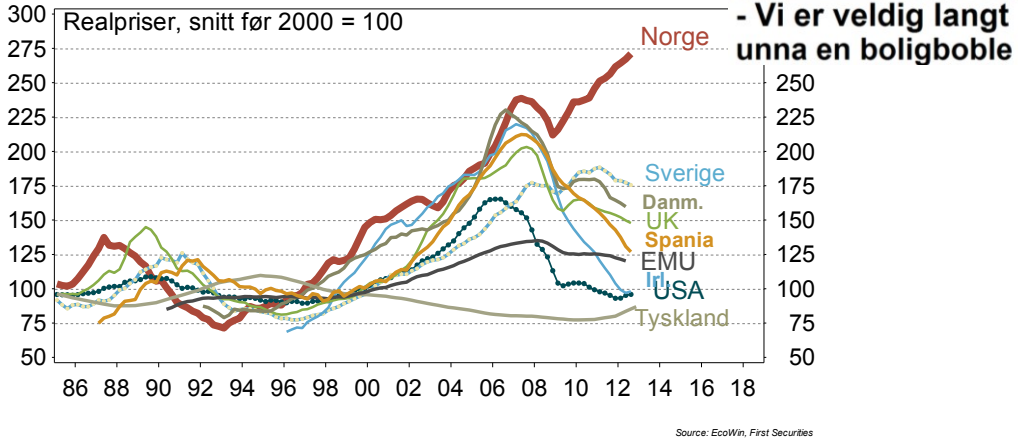
Boligprisene

Betryggende at Olsen vet bedre!

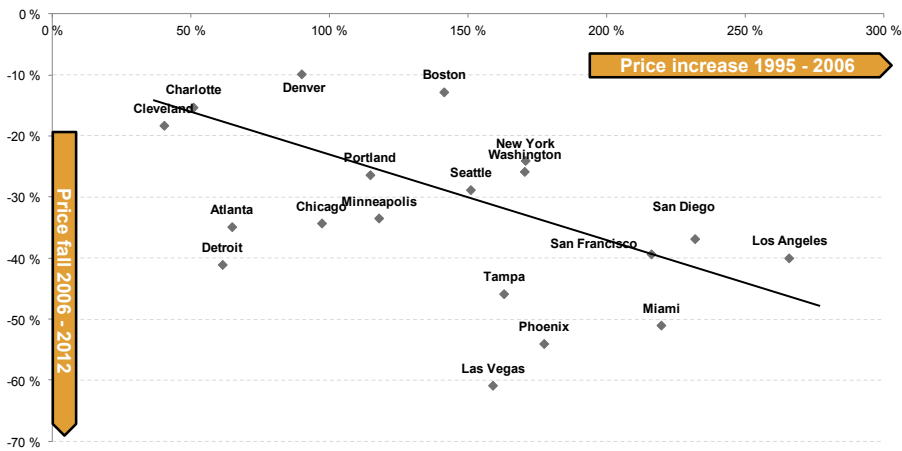

Boligprisene

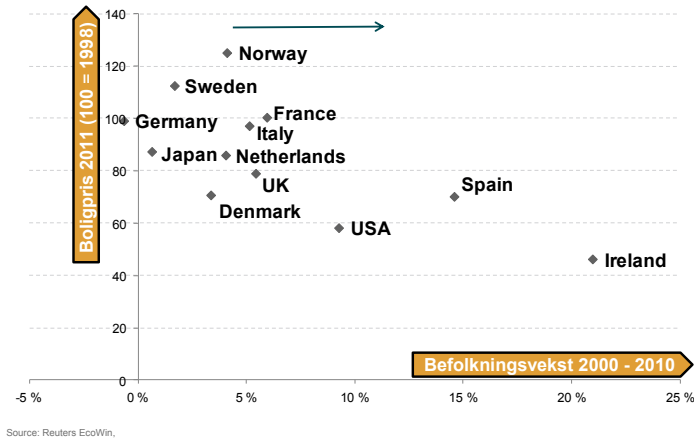
Men i byer der stigningen har vært lav er det tryggere å være

USA house prices, increase 1955-2006 vs subsequent decrease, 2006-2012

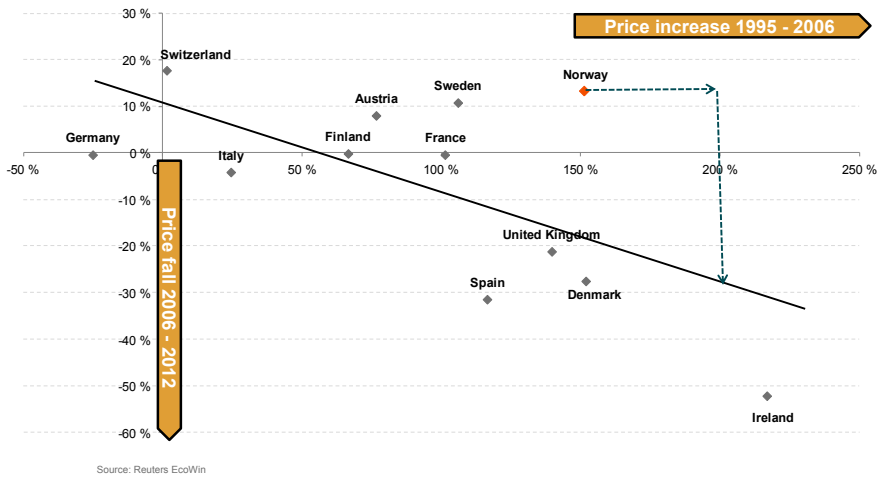
Befolkningsveksten reddet verken spanjoler, irer eller amerikanere

Boligpris og befolkningsvekst i land

På landbasis ser vi det samme: Høyere stigning ga større fall

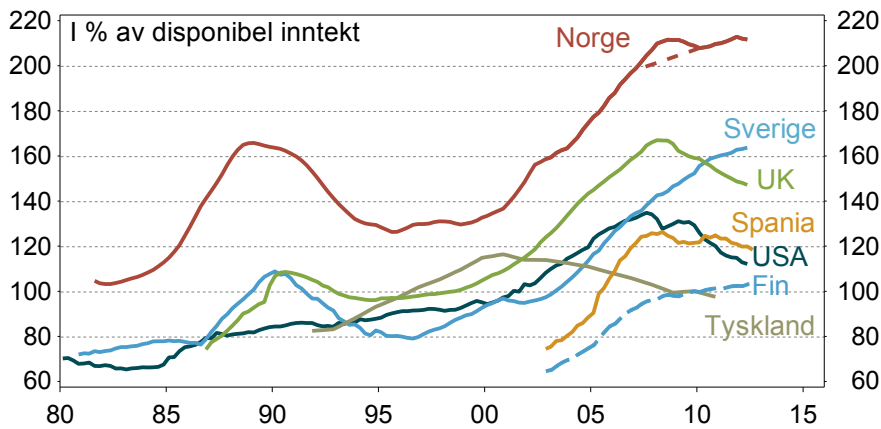
The price increase in Norway implies a price fall of 20%

Innvandring neppe viktigste driver for gjeldssyklene

Men innvandringen kan ha noe med disse (farlige syklene) å gjøre

Husholdningenes gjeld

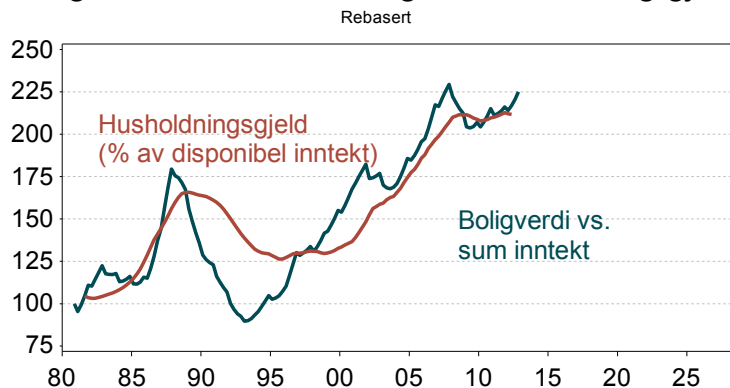

Source: EcoWin, First Securities

Gjeld og boligpriser. To sider av samme sak

Både boligformuen og gjelden er mer enn doblet i forhold til folks inntekter siden 1980
Begge er langt over nivået i 1987

Boligverdi vs. husholdningenes inntekt og gjeld

Rebasert

Økonomisk stabilitet vs prisstabilitet

Og endrer arbeidsinnvandringen vurderingen?

- **Økt arbeidsinnvandring gjør tilbudssiden på arbeidsmarkedet mer fleksibel,**
 - Arbeidsledigheten mer stabil (inntil investeringssyklus eventuelt går i revers)
 - Lønnsvekst og inflasjon bør bli mer stabil
 - Men nettoeffekt på kapasitetsutnyttelse er ikke nødvendigvis så stor, de nye bruker også penger!
 - Økt (midlertidig) "oppdrags/anbudsinnvandring" gir mindre etterspørselseffekt
- **Økt arbeidsinnvandring skaper større ustabilitet i boligpriser, investeringer, trolig gjeld**
 - Særlig risiko: Arbeidsinnvandringen kan snu til -utvandring
- **Fra før:**
 - En åpen økonomi, lavkostimport svekker sammenhengen mellom innenlandsk kapasitetsutnyttelse og prisveksten
- **Hva skal stabiliseringspolitikken da stabilisere?**
 - Inflasjonen, som sier (enda) mindre om stabiliteten i økonomien enn før?
 - **Et bredere stabilitetsmål**, som tar hensyn til et bredere utvalg indikatorer?
 - Arbeidsledigheten trolig enda viktigere indikator på kapasitetsutnyttelse enn før
 - Andre som ikke betinger kjent trend: Bedriftenes vurderinger at kapasitetsutnyttelse
 - Gjeld og formuespriser

To spiraler

- **Et første lite sjokk: Økt vekst**
 - Lavere ledighet
 - Høyere lønnsvekst
 - Økt innvandring
 - Dempet press på lønninger, inflasjon
 - Økt etterspørsel på mange områder
 - Økte boligpriser, økt boligbygging
 - Økt gjeldvekst
 - Økt etterspørsel
- **Inntil noe skjer (renter, global økonomi, egen tilbudsside) – og spiralen går motsatt vei**
 - Etterspørselen faller
 - Ledigheten stiger
 - Lavere lønnsvekst
 - Utvandring
 - Lavere boligpriser
 - Lavere boligbygging
 - Mindre etterspørsel på mange områder
 - Mer utvandring..

Rente vs. vekst. Var renten for lav?

